

تاریخ دریافت: ۹۲/۱/۱۷

تاریخ پذیرش: ۹۲/۶/۱۵

شهرسازی مشارکتی با تاکید بر محله محوری (مطالعه موردی محله علی آباد برازجان)

حمید صابری

استادیار گروه جغرافیای دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف آباد

غلامرضا امینی نژاد

استادیار گروه جغرافیای دانشگاه پیام نور واحد بوشهر

احمد قاسمی*

دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه ریزی شهری دانشگاه آزاد اسلامی واحد ملایر

چکیده

معناداری بین عدم وجود برنامه ریزی صحیح و نقش آن در مشارکت کمتر شهروندان محله علی آباد وجود دارد.

کلمات کلیدی: برنامه ریزی، شهرسازی مشارکتی، محله، علی آباد برازجان

۱- مقدمه

شهرنشین شدن جمعیت‌ها، افزایش جمعیت شهرها و به دنبال آن توسعه شهرهای کوچک و بزرگ از ویژگی‌های بارز قرن اخیر است، در طول سال‌های اخیر رشد سریع و نامتناسب شهرها خصوصاً در کشورهای در حال توسعه منجر به پیدایش مسائل و مشکلات زیادی چون فقر، حاشیه نشینی، کمبود مسکن و... شده است که همین موضوع خود موجب نابرابری‌هایی در زمینه ارائه خدمات و امکانات و کم‌رنگ شدن عدالت اجتماعی در سطح ملی و منطقه‌ای و شهرها شده است. بر این اساس بسیاری از محققان و متخصصان امور شهری بر این باورند که باید در نظام مدیریت شهری تغییراتی داده شود زیرا توسعه بهینه و پایدار این شهرها در گرو داشتن یک برنامه ریزی صحیح و مدیریت شهری کارآمد است.

لزوم رویارویی با چالش‌های جدید شهرنشینی موجب دگرگونی‌هایی در مدیریت شهری شده است، بنابراین شهرسازی مشارکتی با تاکید بر رهیافت محله محوری به عنوان یک نظام برنامه ریزی کارآمد می‌تواند در صورت تحقق دقیق و کارشناسانه با در نظر گرفتن تمامی جوانب و شناخت کامل از نظرات و خواسته‌های ساکنان هر محله بسیاری از مشکلات امروزه در شهرها را کاهش دهد. روش این پژوهش بر اساس هدف کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی-تحلیلی می‌باشد و جمع‌آوری این اطلاعات بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی انجام گرفته است. بدین منظور در راستای دستیابی به اهداف این پژوهش ابتدا پرسشنامه‌ای از نوع سئوالات بسته پاسخ با استفاده از طیف لیکرت که دارای روایی و پایایی مناسب بوده تدوین و بر اساس روش نمونه‌گیری به شیوه تصادفی در سطح محله توزیع شد و سپس داده‌های بدست آمده را با استفاده از نرم افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار داده و در نهایت به ارائه راهکارهایی جهت مشارکت بهینه ساکنان محله مبادرت شده است. نتایج بررسی‌ها نشان می‌دهد تفاوت معناداری بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و میزان مشارکت پذیری ساکنان محله مورد مطالعه وجود ندارد، همچنین رابطه

رابطه‌ای بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی و میزان مشارکت شهروندان این محله و عوامل عدم مشارکت ساکنان محله در طرح‌ها و برنامه‌های شهری مبادرت نموده و با رد و یا تایید فرضیات مربوطه در نهایت راههای جلب مشارکت ساکنان محله را یافته و با مشخص نمودن موانع و مشکلات عدم مشارکت ساکنان محله در این نوع برنامه ریزی راهکارها و پیشنهادهایی جهت تقویت امر مشارکت شهروندی ارائه نماید.

پیشینه و ادبیات تحقیق

در گام نخست باید این نکته خاطر نشان گردد که به شهرسازی مشارکتی تاکنون توجه چندانی نشده است. این موضوع همواره در کنار سایر مباحث برنامه‌ریزی شهری و به صورت عناوین فرعی مطرح شده است و نگارنده نتوانسته منابع زیادی پیدا کند که به موضوع شهرسازی مشارکتی با تاکید بر محله محوری بطور مستقل پرداخته باشد، در ادامه تحقیقاتی که در این زمینه انجام گرفته یا به نوعی به موضوع رساله نزدیک می‌باشند آورده شده است. جمشیدزاده (۱۳۸۳) در پژوهش خود تحت عنوان مدیریت محله و مشارکت مردمی، نگاهی به وظایف مدیریت شهری و ضرورت بهره‌گیری از ظرفیت شهروندان به بررسی نقش و وظایف مدیران شهری خصوصا شهرداری‌ها در ارتباط با مشارکت محلات پرداخته و به این نتیجه رسیده است که شهرداری‌ها برای اداره بهتر شهر می‌بایست به انجام کارهایی چون مقررات‌زدایی، اصلاح نظام حقوقی مربوط به حوزه وظایف خود و تمرکززدایی قدرت‌های مدیریت شهری پرداخته و به مدیریت محلی و مشارکت ساکنان آنجا در اجرای طرح‌ها بیشتر اهمیت دهند.

حبیبی و سعیدی رضوانی (۱۳۸۴) در مقاله‌ای تحت عنوان «شهرسازی مشارکتی، کاوشی نظری در شرایط ایران» به بررسی نظریه‌های شهرسازی مشارکتی و تلفیق آن با شرایط ایران پرداخته‌اند، نتایج حاصله از این پژوهش نشان می‌دهد که شهرسازی ایران در مواردی که داعیه مشارکتی بودن دارد،

امروزه یکی از رهیافت‌هایی که جهت کاهش این مشکلات پیشنهاد و به شدت روی آن تاکید می‌شود استفاده از برنامه ریزی شهرسازی مشارکتی است زیرا اصولاً مشارکت شهروندان در اداره امور شهر نتایج بسیار مثبتی را به دنبال دارد که از آن جمله می‌توان به کاهش محدودیت‌ها و مشکلات مدیریت شهری، صرفه‌جویی در هزینه‌ها، افزایش همکاری‌های اجتماعی، افزایش حس تعلق آنان به شهر و ایجاد و تقویت پایه‌های جامعه مدنی اشاره کرد. ولی در کشور ما بنا به دلایل زیادی چون تاثیر ایدئولوژی حاکمان در مدیریت شهری و وجود نظام برنامه‌ریزی متمرکز و ... در گذشته باعث شده که بعد مشارکت مردمی در اداره شهر که می‌توان آن را اصلی‌ترین جنبه مدیریت شهری نامید بسیار کم رنگ شده که خود باعث بروز مشکلات بسیار در شهرها شده است.

اما در شرایط فعلی جامعه ما که موضوع مشارکت در تمامی زمینه‌ها به طور جدی مطرح شده و بحث جامعه‌ی مدنی به گفتمان روز بدل گشته است، بررسی و تحلیل موضوع مشارکت مردم در فرآیند شهرسازی ضرورت انکار ناپذیر یافته و مباحث مختلف شهرسازی مشارکتی به مقوله‌ای مهم و با ارزش تبدیل شده است.

محله علی‌آباد در شهر برازجان از بزرگترین و پرجمعیت‌ترین محله‌های شهر می‌باشد. این محله بر اساس آمارگیری سال ۱۳۸۵ با داشتن ۸۴۴۱ نفر جمعیت (۱۰٪ جمعیت برازجان) و با وسعتی معادل ۷۶ هکتار (۵٪ وسعت برازجان) در سمت غرب و جنوب‌غربی شهر برازجان قرار گرفته است. کوچه‌های باریک ممتد و پراز پیچ و خم، معابر نامناسب، ساختمانهای قدیمی فرسوده و ساخته شده از مصالح کاملاً غیرمقاوم، عدم رعایت اصول ساختمان سازی در ساخت و سازها، توزیع کم و ناموزون خدمات شهری، بالابودن میزان جرم و جنایت در آن و عقب‌ماندگی این محله از نظر توسعه یافتگی نسبت به دیگر محلات شهر از ویژگی‌های بارز آن می‌باشد. پژوهش حاضر در نظر دارد تا نسبت برنامه‌ریزی از نوع شهرسازی مشارکتی در این محله تحقیق نموده و به سئوالات این پژوهش که چه

ایجاد یک برنامه ریزی مداوم، تعاملی، یکپارچه و مشارکتی خواهد بود. گونزالس^۵ (۲۰۰۹) در مقاله‌ای با عنوان «برنامه ریزی شهری مشارکتی یک چالش در منطقه مونت ری امریکا» به شناخت و بررسی مقررات مشارکت شهروندان در شهر مونت ری امریکا می‌پردازد، وی معتقد است که این مقررات یک روش کلی ارائه شده توسط دولت بعنوان فرم پایدار مشارکت شهروندی در ارتباط با طرح‌های توسعه شهری است.

پیشینه مفهوم مشارکت

مشارکت از دیرباز با زندگی انسان پیوند داشته است و در سراسر روزگار راه فراگشت را پیموده است. از دوست سال پیش مشارکت در نظام سیاسی کشورهای باختری راه یافت و آرام آرام مراحل تحول و دگرگونی کارساز را پیمود. از اواخر دهه ۱۹۵۰ میلادی و به دنبال شکست برنامه‌های توسعه مبتنی بر دیدگاه نوسازی، مفهوم مشارکت و توسعه مشارکتی در ادبیات توسعه مطرح شد.

موفقیت نیافتن این برنامه‌ها در رسیدن به اهداف خود، این باور را تقویت کرد که فقدان مشارکت‌های مردمی در طراحی، اجرا و ارزیابی برنامه‌ها، موجب ناکامی آنها شده است.

از این رو در واکنش به این امر، مفهوم مشارکت مورد توجه برنامه‌ریزان قرار گرفت و فرآیندهای تقویت کننده مشارکت مردم، به عنوان زمینه اصلی توسعه مطرح شد. در طول نیم قرن گذشته بحث مشارکت از موارد بسیار مهمی بود که برای تمامی حوزه‌های مطالعاتی علوم اجتماعی جذابیت ویژه‌ای داشته است و در دهه‌های ۶۰ و ۷۰ میلادی در آمریکا و اروپا بیش از هزاران تحقیق بنیادی و کاربردی در این حوزه انجام گرفته است. در جامعه ایران نیز مطالعه‌هایی در مورد مشارکت از چند دهه گذشته آغاز شده، ولی به طور جدی از دهه‌های ۶۰ و ۷۰ خورشیدی محققان امر، مطالعه در این مقوله را آغاز کرده‌اند. (طوسی، ۱۳۸۰، ۶۰).

کاملاً منطبق با شرایط مشارکت شعاری است و هنوز با اولین مراحل مشارکت واقعی فاصله دارد. حاجی پور (۱۳۸۵).

در پژوهشی تحت عنوان برنامه ریزی محله - مبنای رهیافتی کارآمد در ایجاد مدیریت شهری پایدار به بررسی نقش و جایگاه رهیافت محله مبنای منظور استفاده از آن در نظام برنامه ریزی و اداره مدیریت شهری پرداخته است و در نهایت به این نتیجه رسیده است که رویکرد برنامه ریزی محله مبنای در جستجوی تعامل اجتماعی بوده و مشارکت بازیگران محلی را در دستور کار خود قرار می‌دهد و بیشتر حالت تسهیل کننده و هماهنگ کننده بوده تا مداخله گر. شیلیپی^۱ و تانجیل^۲ (۲۰۰۵) به پژوهشی تحت عنوان «مشارکت مردم: عمل برنامه ریزی در یک شهر جهان سوم، مورد مطالعه شهرستان خولنای بنگلادش» پرداخته‌اند. در این مقاله سعی شده که اهمیت مشارکت مردم در طرح‌های شهری شناخته شود.

به همین دلیل در طراحی و ساختار طرح‌های شهری برخی نظرات در مورد مشارکت مردم به عنوان توصیه‌های سیاست عمومی در نظر گرفته شده که این سیاست‌ها نشان می‌دهد، مشارکت جامعه می‌تواند راه حل بحران‌ها در ساخت محیط شهری باشد. در تحقیقاتی که مونتالوو^۳ (۲۰۰۸)، کلی و دنیس (۲۰۰۸)، انجام داده‌اند، میزان مشارکت مردم در امور شهری در حد متوسط رو به پایین می‌باشد و مهمترین متغیرهای تأثیرگذار بر مشارکت در این تحقیقات شامل پایگاه اجتماعی - اقتصادی، اعتماد اجتماعی، شبکه روابط اجتماعی، احساس بی قدرتی، نوع مالکیت منزل و میزان آگاهی می‌باشد.

آمادو و همکاران^۴، (۲۰۰۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «مشارکت عمومی در برنامه ریزی پایدار شهری»، برنامه ریزی شهری بویژه در مناطقی که دارای چشم‌اندازهای حفاظت شده می‌باشند را مستلزم افزایش نقش مشارکتی عموم مردم در چارچوب قابلیت فرایند برنامه ریزی پایدار می‌دانند که نتیجه آن

¹ - Shilpi

² - Tanjil

³ Muntaoove, Kelay, Denis

⁴ M. P. Amado, C. V. Santos, E. B. Moura, and V.G. Silv

^۵ Gonzales

ظهور ایده شهرسازی مشارکتی

به نظر می‌رسد این عوامل در ظهور و گسترش ایده شهرسازی مشارکتی بیشتر موثر بوده‌اند:

الف) اهمیت یافتن نقش مردم در اداره امور جامعه و پیدایش و گسترش نظام‌های سیاسی و اجتماعی مردم‌سالار؛

ب) تجربه‌اندوزی از روندهای توسعه در دهه‌های گذشته بیانگر این حقیقت‌اند که مردم در فرآیند توسعه سبب وارد آمدن زیان‌های فراوان شده است.

ج) عدم تطابق طرح‌ها و برنامه‌های شهرسازی با نیازها و خواسته‌های مردم و بروز نارضایتی‌ها و واکنش‌های منفی نسبت به این طرح‌ها از سوی مردم طی دهه‌های گذشته.

د) اهمیت یافتن فرآیند تهیه طرح‌های شهرسازی، و به اصطلاح فرآیندنگر^۱ شدن طرح‌ها.

ه) عدم توانایی مالی دولت‌ها برای تامین مالی طرح‌های شهرسازی

و) توسعه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی: «اغلب مطالعات نشان می‌دهند که وضعیت اجتماعی و اقتصادی بالاتر به طور مستقیم با مشارکت گسترده هر شهروند همراه است».

ز) احساس تهدید منافع در شهروندان: «بسیاری از شهروندان دریافته‌اند که منافع خاص آنها به طور مستقیم مورد تهدید واقع شده است و این احساس خطر سبب عمل دسته‌جمعی و گروهی شهروندان گردیده است (مشهدی‌زاده دهاقانی، ۱۳۸۱، ۴۵).

اهداف اصلی برنامه‌ریزی و شهرسازی مشارکتی

ایجاد بستری برای نزدیکی انسان‌ها با یکدیگر از طریق افزایش تعاملات اجتماعی؛ برنامه‌ریزی فضایی به مطلوب‌ترین و پایدارترین شکل با بهره‌گیری از مشارکت عمومی؛ ارتقای کیفیت محیطی؛ افزایش میزان رضایت عمومی از فضای زندگی؛ توانمند کردن مردم با دردست گرفتن سرنوشت خود و مشارکت در طرح‌ها؛ (سعیدی رضوانی، ۱۳۸۵، ۲۵).

مزایای مشارکت در شهرسازی

- ۱- کاهش هزینه ۲- پایداری پروژه‌ها ۳- بهبود کارایی و افزایش بهره‌وری ۴- بهبود طراحی پروژه‌ها ۵- توزیع مناسب‌تر منابع ۶- تحرک بخشی به منابع ۷- افزایش مقبولیت پروژه‌ها ۸- تضمین موفقیت برنامه‌ها ۹- تقسیم هزینه‌ها ۱۰- کسب اطلاعات لازم از محل ۱۱- ارزیابی مناسب علتها و نیازها ۱۲- برنامه ریزی هماهنگ با واقعیتهای محلی ۱۳- انتخاب گزینه‌های مناسب با شرایط و نیازهای مردم ۱۴- ایجاد احساس تعلق (حاجتی، ۱۳۹۱ به نقل از سازمان شهرداریها و دهیاریهای کشور، ۱۳۹۰، ۱۴۰-۱۴۱).

معایب مشارکت در شهرسازی

- ۱- مشارکت امری هزینه‌بر، زمانه‌بر و نیروبر است که طی فرایندهایی طولانی‌تر از فرایندهای غیرمشارکتی نتیجه می‌دهد.
- ۲- افراد درگیر در امر مشارکت باید دارای حوصله بیشتری نسبت به سایر افراد باشند. ۳- دست یافتن به یک اجماع بین گروه‌های مختلف مشارکت‌کننده بسیار مشکل است. ۴- طراحان و برنامه‌ریزان که در فرایندهای مشارکتی مداخله می‌کنند باید از توانایی‌های بالاتری نسبت به همکاران خود در فرایند غیرمشارکتی برخوردار باشند. ۵- نتیجه‌گیری در طول فرایند مشارکتی تدریجی است و به سختی بدست می‌آید. ۶- تداوم مشارکت در بلندمدت مستلزم فرهنگ سازی است که بسیار پیچیده است. (مرادی، ۱۳۸۰، ۴۰-۴۱).

نگاهی کلی به ابعاد رسمی و غیررسمی:

در بررسی تاریخچه مشارکت مردمی در دو بعد رسمی و غیررسمی می‌توان گفت در ایران مشارکت غیررسمی ۲ از دیر باز وجود داشته است و با وجود دگرگونی‌ها و تحولاتی که جامعه طی صد سال اخیر به خود دیده است، هنوز هم با قدرت در بسیاری از شهرهای این کشور حیات دارد.

عزاداری‌های مذهبی برگزار شده در ماهها و ایام خاص و ساختن مسجد که با مشارکت مردمی انجام می‌گیرد نمونه‌ای

¹ Informal Participation.

¹ process oriented

شهروندی، رویکرد دارایی مبنای، و در نهایت دست یابی به توسعه پایدار در ابعاد مختلف را ذکر نمود (حاجی پور، ۱۳۸۵، ۴۰-۴۱).

مواد و روشها

روش این تحقیق بر اساس هدف کاربردی و بر اساس ماهیت توصیفی-تحلیلی می باشد، برای گردآوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل فرضیات از تکنیک ها و منابع مختلف (کتابخانه‌ای، اسنادی و میدانی) و با استفاده از ابزار پژوهش که پرسشنامه از نوع بسته پاسخ (طیف لیکرت) می باشد انجام گرفته است. جامعه آماری مورد پژوهش شهروندان محله علی آباد برازجان در سال ۱۳۹۲ بوده و برای تعیین حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران از مجموع ۶۴۰۸ (افراد ۱۵ سال به بالا) نفر تعداد ۳۶۳ نفر انتخاب و به صورت تصادفی مورد پژوهش واقع شدند.

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{n} \left(\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right)}$$

$$N=6408 \quad t=1/96 \quad p=0/05$$

$$q=0/5 \quad d=0/2 \quad n=363$$

برای تعیین پایایی پرسشنامه تحقیق، از تحلیل آماری آلفای کرونباخ^۱ () استفاده شد که آلفای بدست آمده برابر ۰/۷۹۶ می باشد که نشانگر پایایی مطلوب پرسشنامه ها می باشد.

از این مشارکت هاست و در زمینه های مربوط به گذراندن زندگی عادی و تأمین خدمات، وضعیت جغرافیایی، ساختار اقتصادی و اجتماعی جامعه سبب پیدایش فعالیت هایی شده که بر محور مشارکت مردم شکل گرفته است. کمک متقابل مردم در عروسی ها، جشن ها، عزاداری ها نمونه ای از این مشارکت ها در گردش امور به شمار می روند (علوی تبار، ۱۳۷۹، ۱۵-۵۱).

محدودیتها، موانع و مشکلات مشارکت مردمی در برنامه ریزی و مدیریت شهری در ایران

محدودیت های ساختاری و سیستمی و نبود سازماندهی و زیرساخت های ارتباطی ۲- محدودیت های فرهنگی- اجتماعی و نبود یکپارچگی فرهنگی ۳- محدودیت نهادی و رویکردهای نخبه گرا و وجود دیدگاه های تحمیلی متخصصان ۴- محدودیت های قانونی و نبود قوانین و مقررات ویژه ناظر بر روند تحول تشکلهای ۵- محدودیت های مالی و مشکلات ناشی از آن ۶- محدودیت های مربوط به حرکت جدید سازمان های غیردولتی ۷- محدودیت های تکنولوژیکی و نبود اطلاع رسانی مناسب (مرادی، ۱۳۸۰، ۶-۴۰).

محله و برنامه ریزی محله محور

در ایران محله کالبد سکونت ۱۲۵۰-۷۰۰ خانوار با دامنه نوسان شعاع دسترسی پیاده (۴-۵) دقیقه تعریف می شود. در این تعریف محله دارای عناصر اصلی که در شکل گیری آن نقش تعیین کننده ای دارد (حبیبی و مسائلی، ۱۳۷۸، ۱۳). هدف از برنامه ریزی محله محور (مردم محور محله ای) بهبود بخشیدن شرایط زندگی اهالی محله به وسیله تشویق ساکنان آن برای کمک به یکدیگر و اراده راه حلی انجام خدمات توسط افراد محله و همکاری با یکدیگر است که در نهایت به بهبود شرایط محله ای منجر می گردد (فنی و دویران، ۱۳۸۷ به نقل از صرافی، ۱۳۸۳، ۲۸). همچنین از مزایای برنامه ریزی محله محور می توان به افزایش ظرفیت محله ای، آمادگی محله ای، انباشت سرمایه اجتماعی، مدیریت از پایین، مشارکت

¹- Cronbach Alpha.

معرفی محدوده مورد مطالعه

محلۀ علی آبادیکی از محلات قدیمی شهر برازجان در استان بوشهر می باشد که در غرب و جنوب غربی بافت شهر برازجان قرار گرفته است.

این محلۀ از شمال به محلۀ بازپرس، شرق به کوی دخانیات، جنوب شرقی به کوی امام رضا(ع)، جنوب به کوی قشونی و از غرب به کوی نجف آباد محدود می شود. (جویدت و همکاران، ۱۳۶۹، ۱۸۷-۱۸۴). این محلۀ براساس آمارگیری سال ۱۳۸۵ دارای ۸۴۴۱ جمعیت و مساحت آن بالغ بر ۷۶ هکتار می باشد (سایت مرکز آمار ایران، فروردین ۹۲).

یافته های پژوهش:

پس از جمع آوری پرسشنامه ها، با استفاده از روش های آمار توصیفی و استنباطی و با کمک نرم افزار SPSS مورد بررسی قرار گرفتند، و برای تحلیل های استنباطی از آزمون روش آماری تی تست تک گروهی و ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده است. بررسی ها نشان می دهد که ۵۵/۶ درصد پاسخگویان زن و ۴۴/۴ درصد مرد، ۴۹/۶ درصد متأهل و ۵۰/۴ مجرد بوده اند. ۲۱/۸ درصد پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی زیر دیپلم، ۲۷ درصد دیپلم، ۲۴/۸ درصد فوق دیپلم، ۲۳/۱ درصد لیسانس و ۳/۳ فوق لیسانس و بالاتر بوده اند.

نقشه (۱): موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه در تقسیمات کشوری

منبع: سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، ویرایش نگارندگان، ۱۳۹۲.

جدول (۱): توزیع فراوانی شاخص های مشارکت پذیری

میانگین نمره داده شده	خیلی کم		کم		تاحدودی		زیاد		بسیار زیاد		ارتباط پایگاه اجتماعی و اقتصادی در میزان مشارکت پذیری
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۳/۱۲	۱۲/۹	۴۷	۱۹/۸	۷۲	۲۵/۹	۹۴	۲۵/۳	۹۲	۱۶	۵۸	اطلاع رسانی مشکلات محله به مسئولین
۲/۳۱	۲۵/۹	۹۴	۳۰/۳	۱۱۰	۳۲/۸	۱۱۹	۸/۵	۳۱	۲/۵	۹	میزان پاسخگویی مسئولان به حل مشکلات محله
۳/۴۵	۷/۷	۲۸	۱۱/۸	۴۳	۳۴/۲	۱۲۴	۲۰/۷	۷۵	۲۵/۶	۹۳	همکاری بامسئولان در زمینه جمع آوری زباله
۳/۱	۱۴	۵۱	۱۹/۳	۷۰	۲۵/۶	۹۳	۲۴/۸	۹۰	۱۶/۳	۵۹	همکاری بامسئولان در زمینه زیباسازی فضای محله
۳/۱۳	۱۶/۳	۵۹	۱۶/۵	۶۰	۲۵/۶	۹۳	۲۱/۵	۷۸	۲۰/۱	۷۳	همکاری بامسئولان در زمینه توسعه و نگهداری فضای سبز
۳/۴۶	۱۰/۷	۳۹	۱۴/۳	۵۲	۲۲/۶	۸۲	۲۳/۱	۸۴	۲۹/۲	۱۰۶	همکاری بامسئولان در زمینه برگزاری جشن و مراسمات
۳/۹	۲/۲	۸	۳/۶	۱۳	۲۹/۸	۱۰۸	۳۰/۹	۱۱۲	۳۳/۶	۱۲۲	احساس مسئولیت در حل مشکلات محله
۴/۱۶	/۶	۲	۳	۱۱	۱۹	۶۹	۳۴/۷	۱۲۶	۴۲/۷	۱۵۵	برطرف کردن مشکلات بامشارکت جمعی
۴/۰۵	/۶	۲	۲/۵	۹	۲۴	۸۷	۳۷/۲	۱۳۵	۳۵/۸	۱۳۰	بالارفتن دقت و سرعت در حل مشکلات بامشارکت جمعی
۴/۰۵	/۶	۲	۲/۸	۱۰	۲۲/۶	۸۲	۳۹/۷	۱۴۴	۳۴/۴	۱۲۵	مشارکت یک وظیفه انسانی است
۳/۶۳	۶/۱	۲۲	۹/۹	۳۶	۲۴	۸۷	۳۵	۱۲۷	۲۵/۱	۹۱	شرکت در انتخابات در محله
۲/۹۸	۱۵/۷	۵۷	۱۴/۳	۵۲	۳۹/۱	۱۴۲	۱۸/۵	۶۷	۱۲/۴	۴۵	اعتقاد به مسئولان نسبت به حل مشکلات محله
۳/۳	۸/۸	۳۲	۱۶/۵	۶۰	۳۲/۸	۱۱۹	۲۳/۱	۸۴	۱۸/۷	۶۸	اعتقاد به همسایگان نسبت به حل مشکلات محله
۲/۵	۳۰/۹	۱۱۲	۲۳/۷	۸۶	۲۰/۱	۷۳	۱۴/۳	۵۲	۱۱	۴۰	حل مشکلات فقط به عهده شهرداری است

جدول (۲): توزیع فراوانی شاخص های دلایل عدم مشارکت ساکنان محله

میانگین نمره داده شده	خیلی کم		کم		تاحدودی		زیاد		بسیار زیاد		دلایل عدم مشارکت ساکنان در برنامه های شهری در محله
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۳/۸	۲/۲	۸	۹/۴	۳۴	۲۳/۷	۸۶	۳۲	۱۱۶	۳۲/۸	۱۱۹	نقش نداشتن برنامه ریزی در عدم مشارکت ساکنان محله
۳/۸	۲/۸	۱۰	۴/۴	۱۶	۲۳/۴	۸۵	۴۳	۱۵۶	۲۶/۴	۹۶	نقش عدم اعتماد مردم به مسئولین در عدم مشارکت ساکنان محله
۳/۸	۲/۲	۸	۵/۲	۱۹	۲۳/۷	۸۶	۴۳	۱۵۶	۲۵/۹	۹۴	نقش عدم نظام مشارکتی در عدم مشارکت ساکنان محله
۳/۷	۲/۸	۱۰	۶/۶	۲۴	۲۹/۸	۱۰۸	۳۳/۱	۱۲۰	۲۷/۸	۱۰۱	نقش عدم اعتماد مسئولان شهری به مردم در عدم مشارکت ساکنان محله
۳/۳	۱۲/۷	۴۶	۱۴/۶	۵۳	۲۱/۸	۷۹	۳۲/۲	۱۱۷	۱۸/۷	۶۸	نقش وضعیت نامناسب اقتصادی در عدم مشارکت ساکنان محله
۲/۵	۳۲/۵	۱۱۸	۲۱/۵	۷۸	۱۸/۲	۶۶	۱۶	۵۸	۱۱/۸	۴۳	نقش نداشتن برنامه مدون برای زنان در مشارکت ساکنان محله
۲/۸	۲۲/۹	۸۳	۱۹	۶۹	۲۵/۳	۹۲	۲۱/۵	۷۸	۱۱/۳	۴۱	نقش میزان آگاهی مسئولان از مشکلات در مشارکت ساکنان محله
۲/۰۹	۴۳/۵	۱۵۸	۲۰/۱	۷۳	۲۳/۴	۸۵	۹/۱	۳۳	۳/۹	۱۴	نظر خواهی مسئولان شهری از ساکنان محله در مورد مشکلات
۲/۱	۴۱/۶	۱۵۱	۲۶/۲	۹۵	۱۶/۳	۵۹	۱۲/۴	۴۵	۳/۶	۱۳	آیامسئولان در اجرای برنامه های شهری از ساکنان نظر خواهی میکنند
۲/۲	۳۵	۱۲۷	۲۶/۲	۹۵	۲۴/۲	۸۸	۱۱	۴۰	۳/۶	۱۳	انجام برنامه هایی توسط مسئولان در جهت جلب مشارکت مردم
۲/۵	۲۷	۹۸	۲۲/۹	۸۳	۳۰	۱۰۹	۱۲/۴	۴۵	۷/۷	۲۸	توجه مسئولان شهری به نظرات و پیشنهادات مردم محله

منبع: بر اساس داده های پرسشنامه

ضریب همبستگی	-۰,۵۲
--------------	-------

منبع: بر اساس داده های پرسشنامه

از نتیجه آزمون فوق با سطح معناداری ($\text{sig.} = ۰,۰۰۰$) که از ($\alpha = 0.05$) خطای نوع اول کمتر شده است می توان گفت که رابطه معناداری بین میزان درآمد ماهیانه خانوارهای ساکن در محله و میزان مشارکت پذیری آنان وجود دارد از آن جا که ضریب همبستگی معکوس می باشد می توان گفت که هرچه میزان درآمد کمتر بوده است میزان مشارکت پذیری بیشتر بوده است.

جدول (۶): سنجش وضعیت مسکن ساکنین محله و میزان مشارکت پذیری آنان

آزمون همبستگی	ارتباط بین وضعیت مسکن ساکنین محله و میزان مشارکت پذیری آنان
سطح معناداری	۰,۹۳۱
ضریب همبستگی	-۰,۰۰۵

منبع: بر اساس داده های پرسشنامه

از نتیجه آزمون فوق با سطح معناداری ($\text{sig.} = ۰,۹۳۱$) که از ($\alpha = 0.05$) خطای نوع اول بیشتر شده است می توان گفت که رابطه معناداری بین وضعیت مسکن ساکنین محله و میزان مشارکت پذیری آنان وجود ندارد.

جدول (۷): سنجش ارتباط پایگاه اجتماعی و اقتصادی ساکنین محله با میزان مشارکت پذیری آنان

آزمون همبستگی	ارتباط پایگاه اجتماعی و اقتصادی ساکنین محله با میزان مشارکت پذیری
سطح معناداری	۰,۴۶۰
ضریب همبستگی	-۰,۰۳۹

منبع: بر اساس داده های پرسشنامه

فرضیه اول: بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی ساکنین محله علی آباد شهر برازجان با میزان مشارکت پذیری آنان ارتباط معناداری وجود دارد. برای پایگاه اجتماعی و اقتصادی افراد از شاخص های مهمی مثل میزان تحصیلات، میزان درآمد، شغل و نوع مسکن استفاده شده است. با اطلاعات بدست آمده از سوالات ۲ تا ۱۲ پرسشنامه به رد یا تایید این فرضیه می پردازیم از آنجا که گزینه های پاسخ این دو سوال از طیف لیکرت پیروی می کند می توان برای بررسی این فرضیه از آزمون همبستگی اسپیرمن استفاده کرد.

جدول (۳): سنجش میزان ارتباط بین شغل و میزان مشارکت پذیری ساکنان محله

آزمون همبستگی	ارتباط بین شغل ساکنین محله و میزان مشارکت پذیری آنان
سطح معناداری	۰,۶۵۳
ضریب همبستگی	۰,۰۲۴

منبع: بر اساس داده های پرسشنامه

از نتیجه آزمون فوق با سطح معناداری ($\text{sig.} = ۰,۶۵۳$) که از ($\alpha = 0.05$) خطای نوع اول بیشتر شده است می توان گفت که رابطه معناداری بین شغل ساکنین محله و میزان مشارکت پذیری آنان وجود ندارد.

جدول (۴): سنجش میزان ارتباط بین تحصیلات و میزان مشارکت پذیری ساکنان محله

آزمون همبستگی	ارتباط بین تحصیلات ساکنین محله و میزان مشارکت پذیری آنان
سطح معناداری	۰,۷۵۵
ضریب همبستگی	۰,۰۱۶

منبع: بر اساس داده های پرسشنامه

از نتیجه آزمون فوق با سطح معناداری ($\text{sig.} = ۰,۷۵۵$) که از ($\alpha = 0.05$) خطای نوع اول بیشتر شده است می توان گفت که رابطه معناداری بین تحصیلات ساکنین محله و میزان مشارکت پذیری آنان وجود ندارد.

جدول (۵): سنجش میزان درآمد ماهیانه خانوارهای ساکن در محله و میزان مشارکت پذیری آنان

آزمون همبستگی	ارتباط بین میزان درآمد ماهیانه خانوارهای ساکن در محله و میزان مشارکت پذیری آنان
سطح معناداری	۰,۰۰۰

مشارکت و گروه‌های زیردپلم و فوق لیسانس به بالاتر
بیشترین میزان مشارکت پذیری را داشته‌اند.
فرضیه دوم: عدم برنامه‌ریزی صحیح سد به مشارکت
کمتر شهروندان محله علی آباد شده است.
با اطلاعات بدست آمده از سوالات پرسشنامه به رد یا
تایید این فرضیه می‌پردازیم، به منظور بررسی این
فرضیه از روش آماری تی تست تک گروهی استفاده
می‌شود و با توجه به پنج طیف بودن گزینه‌ها (از خیلی
کم تا بسیار زیاد) و دامنه نمرات (به ترتیب از ۵ تا ۱)
میانگین فرضی را برای هر سوال عدد ۳ (مجموع ۱۱
سوال عدد ۳۳) را در نظر می‌گیریم. یعنی اگر میانگین
بدست آمده از سوالات بیشتر از ۳ باشد بدین معنی
است که فرضیه ذکر شده تایید می‌گردد.

از نتیجه آزمون فوق با سطح معناداری ($\text{sig.} = 0,660$)
(که از $(\alpha = 0.05)$ خطای نوع اول بیشتر شده است)
می‌توان گفت که فرضیه مورد نظر تایید نمی‌شود و
نمی‌توان گفت: بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی ساکنین
محله علی‌آباد شهر برازجان با میزان مشارکت پذیری
انان ارتباط معناداری وجود ندارد.
نتایج این پژوهش (رد فرضیه اول) با یافته‌های موتالوو
(۲۰۰۸) در خارج و با یافته‌های نیازی (۱۳۸۵) در ایران همسو
نبوده ولی با یافته‌های عباس‌زاده (۱۳۸۷) در ایران همسو
می‌باشد. این نشان دهنده آن است که در محدوده مورد
مطالعه ارتباط معناداری بین پایگاه اجتماعی و اقتصادی ساکنان
با میزان مشارکت پذیری آنها وجود نداشته به عنوان مثال در
شاخص تحصیلات فوق دپلم‌ها و دیپلم‌ها کمترین میزان

جدول (۸): مقایسه میانگین‌های بدست آمده با میانگین فرضی در مورد بررسی فرضیه دوم

تعداد	میانگین نمرات	میانگین فرضی	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری
۳۶۳	۳۵/۹	۳۳	۱۱۳/۴	۳۶۲	۰/۰۰۰

منبع: بر اساس داده‌های پرسشنامه

عوامل اصلی و تاثیرگذار در مشارکت کمتر ساکنان محله
می‌دانستند.

همانگونه که مشاهده می‌شود مقادیر t در سطح معناداری
(۰/۰۰۰) معنادار می‌باشند ($P < 0/05$). لذا بین میانگین
نمرات بدست آمده و میانگین فرضی تفاوت معناداری
وجود دارد. و با توجه به اینکه میانگین نمرات این
سوالات (۳۵/۹) بدست آمده و از میانگین فرضی (۳۳)
بیشتر است لذا می‌توان نتیجه گرفت که فرضیه ما مورد
تایید قرار گرفته و می‌توان گفت که از نظر افراد پاسخ
دهنده عدم برنامه‌ریزی صحیح سبب مشارکت کمتر
شهروندان محله علی‌آباد شده است.

نتیجه گیری:

امروزه ضرورت توجه به توسعه اصولی شهرها با در نظر
گرفتن مشارکت مردم به لحاظ اهمیت آنها از ابعاد مختلفی
برخوردار می‌باشد، ولی فقدان یک بینش سیستمی‌نگر و
کارآمد و عدم توجه به عامل مهم و تاثیرگذار مشارکت
مردمی در اداره شهر و محلات نتایج ناخوشایندی را به دنبال
داشته است و شهرهای ما را هر روز با چالش‌های بیشتری
مواجه می‌سازد که حل این چالش‌ها خود احتیاج به زمان زیاد
و هزینه‌های سرسام‌آوری دارد. این پژوهش با هدف
شهرسازی مشارکتی بر مبنای محله محوری در محله علی‌آباد
برازجان صورت گرفته که بدیهی است نتایج این پژوهش

نتایج این پژوهش (تایید فرضیه دوم) با یافته‌های یزدان پناه
(۱۳۸۲) جمشیدزاده (۱۳۸۳) موسوی (۱۳۸۶) هاشمیان در
ایران همسو می‌باشد. این نشان دهنده آن است که در محدوده
مورد مطالعه اکثر افراد مورد پژوهش عدم برنامه‌ریزی صحیح
توسط مسئولان شهری را سبب مشارکت کمتر شهروندان علی
آباد می‌دانستند و نداشتن برنامه ریزی مناسب توسط مسئولان،
نبود نظام مشارکتی و ساختار اجرایی مناسب و عدم اعتقاد
مسئولان شهری به مشارکت مردمی در حل مشکلات محله را

می‌تواند در صورت استفاده توسط مسئولان شهری به کاهش مشکلات و چالش‌های موجود در شهرها کمک نماید.

راهبردها و راهکارها:

❖ افزایش ارتباط بین ساکنین محله با یکدیگر و ایجاد حس تعلق در ساکنین جهت افزایش مشارکت پذیری آنان با برگزاری برنامه‌ها و جشن‌های مختلف

❖ تبلیغات مناسب به شیوه‌های (روزنامه‌های محلی، بروشورهای تبلیغاتی، بنرها در سطح محله و شهر و رادیو و تلویزیون‌های استانی) جهت تشویق مردم به مشارکت پذیری
❖ فراهم نمودن زمینه‌های مناسب در مورد مشارکت بیشتر زنان در انجام امورات محله

❖ اجرای برنامه‌های فرهنگی و اجتماعی در محله با همکاری ساکنین در مورد اهمیت مشارکت‌های مردمی

❖ تشکیل شوراهای محلی و شورایارها با حضور معتمدین محله

❖ استفاده از پتانسیل مدارس و دانشگاه‌ها برای جلب مشارکت در امور فرهنگی و اجتماعی

❖ ارتباط بیشترین مردم و شورایارهای محلیه باشورای شهر و مسئولان مربوطه

❖ برگزاری کارگاه‌های مشترک بین مردم و مسئولین با حضورین کارشناسان زبده در مورد نقش مشارکت مردم در حل مشکلات محله

❖ معافیت مالیاتی و کاهش عوارض شهرداری و یا تخفیف آنها برای شهروندان مشارکت‌جو و نمونه

❖ ارزیابی سالانه از میزان مشارکت مردم در امور شهری و شناسایی موانع و مشکلات آن

❖ جلب اعتماد مردم به مسئولان شهری با قانونمداری بیشتر مسئولان و افزایش شفافیت در هزینه‌های انجام گرفته در برنامه‌ها و طرح‌های انجام گرفته در محله

❖ برگزاری جلسات منظم پرسش و پاسخ بین مسئولان و مردم در سطح محله

❖ نظرخواهی از مردم در مورد برنامه‌های قابل اجرا در محله
❖ انعطاف‌پذیری طرح‌های اجرایی در محلات مطابق با نظر ساکنان آن جا

❖ تطابق طرح‌ها با نیازهای واقعی ساکنان محله
❖ تشویق مشارکت کنندگان در امورات محله به راه‌های مختلف (رسانه‌ای، فضای مجازی، بیلبوردهای شهری و...)
جهت ایجاد انگیزه در بین سایرین

❖ پاسخگویی مناسب مسئولان شهری به مراجعه کنندگان در زمینه مشکلات محله

❖ توجه بیشتر به پیشنهادات و نظرات مردم در مورد مشکلات محله

❖ جلب اعتماد ساکنان محله از طریق به فعلیت رسیدن نظرات آنان

❖ طراحی سایت نظرخواهی از ساکنان محله در خصوص برنامه‌ها در فضای مجازی

منابع

- ۱- جمشیدزاده، ابراهیم (۱۳۸۳) مدیریت محله و مشارکت مردمی با نگاهی به وظایف مدیریت شهری و ضرورت بهره‌گیری از ظرفیت شهروندان، نشریه راه مردم، تهران
- ۲- جودت، محمد رضا و همکاران (۱۳۶۸) طرح تفصیلی شهر برازجان، شرکت مهندسی شهر و برنامه
- ۳- حبیبی، سیدمحسن و سعیدی رضوانی، هادی، (۱۳۸۴). شهرسازی مشارکتی کاوشی نظری در شرایط ایران، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۴، زمستان ۱۳۸۴
- ۴- حبیبی، سیدمحسن و مسائلی، صدیقه (۱۳۷۸) سرانه کاربری‌های شهری، سازمان ملی زمین و مسکن، تهران.
- ۵- حاجتی، احمد، (۱۳۹۱). شهرسازی مشارکتی و جایگاه مردم در برنامه ریزی شهری: مطالعه موردی منطقه ۶ اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، احمد خادم الحسینی، دانشگاه آزاد اسلامی نجف آباد، گروه جغرافیا
- ۶- حاجی پور، خلیل (۱۳۸۵) برنامه ریزی محله - مینا رهیافتی کارآمد در ایجاد مدیریت شهری پایدار، هنرهای زیبا ۲۶

20- Roy, shilpi and Sowgat. Tanjil, (2005) Peoples participation: Planning practice in a third world city, the case of Khulna city the case Khulna city, Bangladesh, pp. 1-11

21- http://_www.amar.org.ir مرکز آمار ایران

22- <http://www.ostb.ir> استانداری استان بوشهر

۷- سعیدی رضوانی، هادی، (۱۳۸۵). عملیاتی کردن شهرسازی مشارکتی در شرایط ایران نمونه موردی قلعه آبکوه مشهد، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۸، زمستان.

۸- طوسی، محمدعلی، (۱۳۸۰) مشارکت در مدیریت و مشارکت کارکنان، مرکز آموزش مدیریت دولتی، تهران

۹- علوی تبار، علیرضا، (۱۳۸۰). بررسی الگوهای مشارکت شهروندان در اداره امور شهرها (تجارب جهانی و ایران)، جلد اول، تهران، انتشارات سازمان شهرداریها

۱۰- عباسزاده، محمد، (۱۳۸۷). بررسی عوامل موثر در مشارکت شهروندان در امور شهری مورد مطالعه شهر اصفهان، پایان نامه دکتری جامعه‌شناسی، دانشگاه اصفهان.

۱۱- فنی، زهره و دویران، اسماعیل (۱۳۸۷) برنامه‌ریزی مردم محور (مشارکتی) در مقیاس خردشهری (محله) نمونه موردی محله اسلام

آباد زنجان، سایت SID.IR

۱۲- مشهدیزاده دهاقانی، ناصر، (۱۳۸۱) شهرسازی مشارکتی، مجله شهرداریها، شماره ۳۵، صص ۴۴-۴۰، فروردین

۱۳- مرادی مسیحی، وراز (۱۳۸۰) مقالاتی در زمینه جامعه‌شناسی- شهری، دانشکده معماری و شهرسازی، مرکز انتشارات دانشگاه علم و صنعت ایران

۱۴- موسوی، میرطاهر، (۱۳۸۶)، مشارکت اجتماعی یکی از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۳، صص ۹۲-۶۷

۱۵- نیازی، محسن (۱۳۸۵). تبیین وضعیت مشارکت اجتماعی شهروندان کاشان، کاشان شناخت، شماره دوم، صص ۱۴۷-۱۲۷.

۱۶- یزدان پناه، لیلا، (۱۳۸۲)، بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت اجتماعی شهروندان ۱۸ سال به بالای مناطق ۲۲ گانه شهر تهران، پایان‌نامه دکتری، دانشگاه علامه طباطبایی دانشکده علوم اجتماعی.

17- Amado M. P., Santos C. V., Moura E. B., and Silva V.G.(2009), Public Participation in Sustainable Urban Planning, World Academy of Science, Engineering and Technology 5

18- Anaya Gonzalez, Iorrna. (2009). "Participative Urban Planning A Challenge in Montreys Montropolitan Area", PP 1-24.

19- Montalvo, Daniel (2008). "Citizen Participation in Municipal Meetings, American Barometer Insights: No 4". Vanderbilt University (USAID).